

Türk Devletleri Teşkilatı Ülkelerinin Turizm Politikaları ve Stratejilerinin Analizi

Javid ALIYEV (Doktora Öğrencisi)
İstanbul Üniversitesi
javidaliyev2022@ogr.iu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-4525-8892>

Dr. Öğr. Üyesi Şehnaz DEMİRKOL
İstanbul Üniversitesi
sdemirkol@istanbul.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-2122-4551>

DOI: <https://doi.org/10.37847/tdtd.1349540>

Makale Türü: Derleme Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 24.08.2023

Makale Kabul Tarihi: 14.12.2023

Özet

Amaç: Bu çalışma, Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) turizm politikalarını ve stratejilerini analiz ederek, bu uygulamaların niteliklerini ve eksikliklerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Yöntem: Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan ikincil veri kaynaklarından faydalanılarak bu ülkelerin turizm potansiyelleri, mevcut durumları ve gelecekteki hedefleri incelenmiştir. İkincil veri kaynakları kapsamında üye ülkelerin ulusal turizm politika ve stratejileri analiz edilmiştir. Ele alınan belgelerde seçilen ülkelerin turizm sektörüne ilişkin potansiyel, hedef, durum ve istatistik analizlerini içermektedir. Bu veriler nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular: İkincil veri kaynaklarından elde edilen veriler analiz edilmiş ve Türk Devletleri Teşkilatının turizm sektöründeki çalışmalarının mevcut durumu ve eksiklikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda TDT üyesi ülkelerin kültür turizmine daha çok önem verdiği ortaya çıkmıştır. Çevre uygulamaları ve sürdürülebilirlik alanlarında ise bazı yetersizlikler tespit edilmiştir.

Tartışma: Turizm, ülkelerin en önem verdikleri sektörler arasında yer almaktadır. Türk Devletleri Teşkilatı ülkeleri de turizm potansiyellerini değerlendirmekte ve bu alanda politikalar ve stratejiler geliştirmektedir. İncelemeler sonucunda eksiklikler belirlenmiş ve turizmin geliştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur. Çalışma sonucunda ortaya çıkan sonuçlar literatürle desteklenmiştir. Üye ülkelere yönelik yapılan diğer çalışmalarda da benzer sonuçların olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Turizm politikaları, Turizm iş birliği, Türk Devletleri Teşkilatı

An Analysis of Tourism Policies and Strategies of the Turkic States Organization Countries

Abstract

Purpose: This study aims to analyse the tourism policies and strategies of the Organisation of Turkic States (OST) and to reveal the qualities and shortcomings of these practices.

Methodology: In the study, the tourism potentials, current situation and future targets of these countries were analysed by making use of secondary data sources, which are qualitative research methods. Within the scope of secondary data sources, national tourism policies and strategies of the member countries were analysed. The documents analysed include potential,

target, situation and statistical analyses of the tourism sector of the selected countries. These data were analysed using document analysis technique, one of the qualitative research methods.

Findings: The data obtained from secondary data sources were analysed and the current status and deficiencies of the studies in the tourism sector of the Organisation of Turkic States were determined. In this context, it has been revealed that CIS member countries attach more importance to cultural tourism. Some inadequacies have been identified in the fields of environmental practices and sustainability.

Discussion: Tourism is one of the most important sectors for countries. The countries of the Organisation of Turkic States also evaluate their tourism potential and develop policies and strategies in this field. As a result of the analyses, deficiencies were identified and suggestions for the development of tourism were presented. The results of the study are supported by the literature. It has been determined that there are similar results in other studies conducted for member countries.

Keywords: Tourism policies, Tourism co-operation, Turkic States Organization

Giriş

Günümüzde turizm çok hızla gelişen ve değişen bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna yönelik olarak da, turistlerin yeni turistik ürün arayışı ortaya çıkmakta ve ilgi alanları değişmektedir (Heper, 2022; Yıldız, 2011). Her geçen gün değişen bu turistik talebe uygun hizmet sunabilmek için ülkeler turizm politika ve stratejileri ile yeni hedefler geliştirmektedirler. Bu hedefler doğrultusunda, turizmin hangi yönleriyle geliştirilmesi gerektiği belirlenmekte, sektöre yönelik teşvikler arttırılmakta ve ortaya çıkan yeni turist profiline yönelik hizmetler hazırlanmaktadır (Tokmak, 2023).

Ülkeler birçok sektörde iş birliği yapmak adına birlikler oluşturmaktadır (Koçer ve Gökten, 2021). Bu sektörel iş birliklerinin turizme de doğrudan veya dolaylı etkileri bulunmaktadır. OECD, Avrupa Birliği ve BRİCS gibi örgütlenmeleri buna örnek gösterebiliriz. Dünya genelinde en önemli birlikler arasında olan bu teşkilatların genel amaçları ekonomik büyüme, ticaretin yaygınlaştırılması, yatırımların teşvik edilmesi ve sosyal gelişmenin sağlanması olarak belirlenmiştir.

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), 2009 yılında Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye tarafından Nahçıvan Anlaşması ile kurulmuş bir uluslararası örgüttür. Türk Devletleri Teşkilatı da pek çok yönden bahsi geçen örgütlere benzer bir yapılanmaya sahiptir (Akgün, 2023). Kuruluşun temel amacı, Türk dünyasındaki devletler arasındaki siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal iş birliğini arttırmak, ortak çıkarları ve güvenliği korumak, tarih ve kültür mirasını korumak, Türk dili ve edebiyatı alanında iş birliğini teşvik etmek ve diğer uluslararası örgütlerle iş birliği yapmaktır. TDT turizm sektörüne de oldukça önem vermekte ve üye ülkeler bu alanda iş birliği yürütmektedir. Bu çalışmalar arasında, turizm fuarları, etkinlikleri ve turizm alanında uzmanların katılımıyla düzenlenen toplantılar yer almaktadır. Bu etkinlikler, Türk dünyasındaki turizm potansiyelinin tanıtılması ve turist akışının artırılması açısından önemlidir. TDT'nin turizm alanındaki çalışmaları, Türk dünyasındaki devletler arasındaki turizm

iş birliğinin artırılmasına ve turizm sektörünün geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (Gök, 2022).

Türk Devletleri Teşkilatı'na üye olan ülkeler önemli coğrafi konuma ve doğal birçok kaynağa sahiptir. Bu ülkelerde turizm sektöründe dünya sıralamasında ön sıralarda yer alma potansiyelleri mevcuttur (Saraç ve diğerleri, 2023). Mevcut potansiyelin doğru bir şekilde değerlendirilmesi ve yürütülmesi etkin bir politika oluşturmağa ve yönetmeğe bağlıdır. Buna bağlı olarak da bu makale Türk Devletleri Teşkilatına üye olan beş devletin hem ortak hem ulusal düzeyde oluşturduğu turizm politika ve stratejilerini inceleyerek, belirlenen hedeflerin ne kadar gerçekleştirildiğine dair bilgiler sunmak amacıyla yürütülmüştür. Aynı zamanda, çalışma mevcut politika ve stratejilere dayanarak turizm sektöründe geliştirme projeleri veya yeni yaklaşımlar önerme amacını taşımaktadır. Üye ülkelerin turizm politikalarını analiz ederek eksiklerin belirlenmesi ve bu bağlamda politika yöneticilerine uygun önerilerin sunulması hedefler arasındadır. Literatür taraması sonucunda TDT üyesi ülkeleri karşılaştırmalı şekilde analiz eden çalışmaların yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle, bu çalışmam turizm literatürüne katkısının önemli ölçüde olacağı öngörülmektedir. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi tekniğinden faydalanılmıştır. Bunun sonucunda, elde edilen veriler ışığında turizmin geliştirilmesi için ülkelere yönelik öneriler sunulmuştur.

Kavramsal Çerçeve

Türk Devletleri Teşkilatı

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) döneminde Türk devletleri arasında özgür bir şekilde siyasi iletişim kurulamamış ve politikalar yürütülememiştir (Şükürov, 1997). SSCB'nin 26 Aralık 1991 yılında dağılmasıyla (Hasanlı, 2005) birlikteki Türk devletleri özgürlüklerine kavuşmuş ve kendi politikalarını geliştirmeye başlamıştır. Özgürleşme sonucunda, Türk devletleri arasında siyasi yakınlaşmaların meydana geldiği görülmüştür. Bu adımlardan ilki, Türk devletleri başkanlarının 1992 yılından beri bir araya gelerek zirve toplantıları düzenlemesidir (Kaygusuz, 2020). İlk dönem zirveleri 1992-2001 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Eğitim, kültür, ekonomi, enerji ve bilgi alanlarında iş birliği olanakları, bu zirvelerde değerlendirilmiştir. Zirveler, 2001 yılından sonra kesintiye uğramış ve bir süre düzenlenmemiştir (Baki, 2014).

Türk devletleri 2006 yılından başlayarak tekrar bir araya gelerek zirve toplantıları düzenlemeye başlamıştır. Bu toplantılarının bir sonucu olarak 2009 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti'nde düzenlenen zirvede Azerbaycan Cumhuriyeti, Kazakistan Cumhuriyeti, Kırgız Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Nahçıvan anlaşmasını imzalamış ve birlik Türk Dili Konuşan Ülkeler İş birliği Konseyi adıyla kurulmuştur (Erol ve Çelik, 2017; Mert, 2015). Bu tarihten itibaren, her yıl farklı bir üye ülkenin öncülüğünde zirveler yapılmaya başlanmıştır (Direkci, Şimşek ve Akbulut, 2022). Türk Dili Konuşan Ülkeler İş birliği Konseyi'nin ismi 2021 yılı zirvesi sonrasında Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) olarak değiştirilmiştir (Eray ve Erkiner, 2022).

Türk Devletleri Teşkilatı'na 3 Ekim 2009 yılında Nahçıvan anlaşmasını imzalayan dört ülke (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye) ve 2019 yılından itibaren

Özbekistan asil üyedir. Macaristan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türkmenistan ise gözlemci statüsünde yer almaktadır (Yüce, 2022a).

TDT'nin kuruluş anlaşmasının üçüncü maddesine göre, kuruluşun temel amaçları şu şekildedir (Nahçıvan Anlaşması, 2009):

- Bölgede ve dünya çapında barışın korunması, güvenlik ve emniyetin artırılması
- Uluslararası kuruluşlar ve forumlar da dahil olmak üzere, ortak çıkarların bulunduğu dış politika konularında, birlikte hareket etmek için ortak bir tutum oluşturması
- Uluslararası koordinasyonun sağlanması için, terörizm ve ayrılıkçılık gibi uluslararası tehditlerle mücadelede, aşırılık eğilimleri, insan ticareti, yasadışı uyuşturucu ticaretine karşı ortak hareket edilmesi
- Bölgesel ve ikili iş birliğinin teşvik edilmesi için, siyasi, ticari ve ekonomik konular, hukukun uygulanması, çevre, kültür, bilimsel ve teknik iş birliği, askeri teknik iş birliği, eğitim, enerji, ulaşım, kredi ve finans gibi ortak çıkarları ilgilendiren diğer alanlarda etkili iş birliği yapılması
- Ekonomik faaliyetler açısından uygun koşulların oluşturulması, gümrük işlemleri, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımını sağlayan düzenlemelerin basitleştirilmesi, mali sistem ve bankacılık işlemlerinin kolaylaştırılması için adımlar atılması
- Tarafların halklarının yaşam koşullarını hızla iyileştirme ve geliştirme amacıyla, eşit ortaklık temelinde ortak girişimlerle kapsamlı ve dengeli bir ekonomik büyüme, sosyal ve kültürel gelişimin bölgede sağlanması
- Uluslararası hukukun genel olarak tanınan prensip ve normlarına uygun olarak, hukukun üstünlüğü, iyi yönetim, insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması konularının ele alınması
- Bilim ve teknoloji, eğitim, sağlık, kültür, spor ve turizm alanlarında etkileşimin artırılması
- Türk halklarının zengin kültür ve tarihi mirasının değerlendirilmesi, kitlelere tanıtılması ve yayılmasında taraflar arasındaki basın ve iletişim araçları etkileşiminin teşvik edilmesi
- Karşılıklı hukuki yardımlaşmanın ve farklı hukuk alanlarındaki iş birliğinin geliştirilmesi için hukuki bilgi paylaşımı konularının ele alınması

TDT 155 milyonu aşan nüfusa, 1,2 trilyon doları aşan milli gelire, 560 milyar doları aşan dış ticaret hacmine ve 250 milyar doları aşan yurt içi yatırım stokuna sahiptir. Türk dünyası bu açıdan büyük bir sosyoekonomik güçtür (Yüce, 2022b). Anlaşmaya göre, kuruluşun üye ülkelerinin birçok farklı konuda iş birliği yapma hedefinin ve daha büyük bir sosyoekonomik güç oluşturma amacının olduğu görülmektedir. Genel olarak bugüne kadar, turizmin de dahil olduğu sağlık, ulaşım, gümrük, ekonomi ve eğitim gibi 19 farklı alanda iş birliğinin yürütüldüğü söylemek mümkündür (Alyılmaz, 2013).

Türk Devletleri Teşkilatı ve Turizm

Orta Asya ile Doğu Avrupa arası, Türk devletlerinin ve Türk nüfusunun öncelikli olduğu bir bölgedir. Hazar Gölü, Sibirya, Altay ve Ural dağları gibi stratejik jeopolitik noktaları içinde barındıran bu coğrafya, insanlık tarihinde her zaman önemli bir varoluş merkezi olmuştur. Bu coğrafya sadece Türk devletleri için değil aynı zamanda İslam, Hristiyanlık, Budizm gibi farklı dini inançlara ait eserleri, gelenekleri ve tarihi barındırarak, tüm dünya için potansiyel bir turistik destinasyon olma niteliği taşır. Bölgedeki Türk devletleri, turizm sektöründe hak ettikleri yere gelmek amacıyla sahip oldukları doğal güzellikleri, tarihi geçmişlerini ve kültürel yapılarını tanıtarak faaliyetler yürütmektedir (Gökçelik, 2021; Karadağ ve Savaşkan, 2018).

Türk Devletleri Teşkilatı'nın da dikkat merkezindeki konulardan biri olan turizm ile ilgili çeşitli projeler ve stratejiler oluşturulmaktadır. Kuruluşun oluşturulmasından sonra, turizm konusundaki ilk en önemli adım Turizm Çalışma Grubunun oluşturulması ile ilgilidir. Azerbaycan'ın Gebele ilinde 2013 yılında düzenlenen üçüncü zirve toplantısında turizm sektöründe iş birliği yapmak amacıyla Turizm Çalışma Grubu oluşturulması kararı alınmıştır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2013). Çalışma grubu turizm alanında iş birliğinin mevcut potansiyelini değerlendirmek ve kamu-özel sektör iş birliğiyle söz konusu potansiyelin daha iyi kullanılması için etkin çalışmalar yürütmek amacıyla çeşitli stratejiler geliştirmeyi hedeflemektedir. Üye ülkelerin turizm ürünlerinin tanıtılması ve bu ülkelere bilgilendirme turlarının yapılması da bu çalışma grubunun hedefleri kapsamındadır (turkicstates.org). Turizm Çalışma Grubu'nun ilk toplantısı 2013 yılı aralık ayında İstanbul'da düzenlenmiş ve bu tarihten sonra belirli aralıklarla diğer üye ülkelerin ev sahipliğinde oturumlar gerçekleştirilmiştir (tourism.gov.az).

Turizm Çalışma Grubu'nun yürüttüğü çalışmaları değerlendirmek ve aynı zamanda turizm sektöründe iş birliğine dair yeni kararlar almak için her yıl üye ülkelerin turizmden sorumlu bakanları bir araya gelerek toplantılar düzenlemektedirler. İlk toplantı 2014 yılında 11 Nisan tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda imzalanan Ortak İş birliği Protokolü'nde, iş birliğinin esasları ve hedefleri belirlenmiştir (mfa.gov.tr). Bakanlar toplantısının temel hedefi, turizm sektöründe iş birliğini güçlendirmek ve üye ülkeler arasında turizm alanında ortak çalışmaları teşvik etmektir. Bu doğrultuda, üye ülkeler arasında bilgi paylaşımı, turizm pazarlama stratejilerinin koordinasyonu, turistlerin seyahat kolaylığı ve güvenliği gibi konularda iş birliği sağlanması hedeflenmektedir (Zorlu, 2018).

Turizm sektörü, TDT Devlet Başkanlarınca büyük önem kazanmıştır. Bu kapsamda, Türkiye'de Muğla ilinin Bodrum ilçesinde 2014 yılında düzenlenen 4. TDT Zirvesi'nin ana gündem maddesi "Turizm İş birliği" olmuştur (Tuna ve diğerleri, 2022). Bu karar, TDT üye ülkeleri arasında turizmdeki iş birliğinin geliştirilmesine büyük bir vurgu yapmaktadır. Turizm sektöründe gerçekleştirilecek iş birliği faaliyetleriyle, turizm potansiyeli, turist akışı ve kültürel değişimlerin teşvik edilmesi hedeflenmiştir. Bu sayede, TDT üye ülkeleri arasında turizmin büyümesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması konuları üzerinde durulmuştur (Sancar, Kingır ve Sayalın, 2015). Bodrum'da düzenlenen "Turizm Alanında İş birliği" konulu dördüncü zirve

toplantısında taraflar turizm sektöründe görülecek işlerle ilgili birtakım kararlar almışlardır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2014):

- İpek Yolu üzerindeki Türk Devletlerinin turizm destinasyonlarını kapsayan "Modern İpek Yolu" tur paketi oluşturulması.
- Türk kültürünü yaşatmak amacıyla Göçebe Oyunları'nın düzenlenmesine destek verilmesi.
- Türk destanları ve Türk mutfağının zenginliklerinin korunması için UNESCO Somut Olmayan Kültür Varlıkları Listesi'ne ortak başvurularda bulunulması.
- Türkiye tarafından diğer üye ülkeler için turizm alanında eğitimlerin verilmesi
- Üye ülkelerin turizm temsilcilerinin katılımıyla bu ülkelere bilgilendirme turlarının yapılması

"Turizm Alanında İşbirliği" konulu dördüncü zirve toplantısında alınan kararlar içinde en önemlilerden biri "Modern İpek Yolu" tur paketi oluşturulması ile ilgilidir. "Modern İpek Yolu" tur paketinin amacı, Türk devletlerinin turizm potansiyelini ortak bir şekilde tanıtarak, turist akışını artırmak ve bölgesel turizm iş birliğini geliştirmektir. Bu tur paketi, İpek Yolu güzergahında yer alan Türk devletlerinin turizm destinasyonlarını içermektedir (modernsilkroadtour.com). "Modern İpek Yolu" tur paketi, TDT üye ülkeleri arasında ortak bir turizm ürünü oluşturmayı hedeflemektedir. İpek Yolu üzerinde yer alan ülkelerin tarihi ve kültürel mirasları, doğal güzellikleri ve turistik cazibe merkezleri, bu tur paketi içinde yer alır. Bu paket kapsamında, turistlere İpek Yolu üzerindeki önemli şehirler, antik kalıntılar, müzeler, anıtlar, doğal parklar ve benzeri turistik noktalar gezdirilir (aa.com.tr). Kuruluşun dördüncü zirve toplantısından sonra bu tur paketi ile ilgili çalışmalar yapılmaya başlamıştır. Tur pakete dahil olan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye'ye ziyaretler gerçekleştirilmiş ve pakete ilişkin detaylar incelenmiştir. Paket turun programı hazırlandıktan sonra, üye ülkelerin turizm temsilcileri için bilgilendirme ve tanıtım turları düzenlenmiştir. Aynı zamanda, "Modern İpek Yolu" tanıtım filmi hazırlanmış ve birçok ülkede turizm fuarında tur paketin tanıtımı hayata geçirilmiştir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2017). Tur paketin 2018 yılı itibariyle turistlere sunulması ve 2023 yılına kadar 1 milyondan fazla turist bu güzergahı deneyimlenmesi beklenmekteydi (deik.org.tr). 2020 yılında COVID-19 pandemisinin başlaması nedeniyle tur paket askıya alınmış ve beklenen hedefe ulaşılamamıştır.

TDT üye ülkelerinin pandemi sonrasında turizm alanındaki gelişmelerini sürdürmek için birtakım yeni kararlar almak ve projeler geliştirmek amacıyla Turizmden Sorumlu Bakanlar Azerbaycan'ın Şamahı şehrinde 23-24 Mayıs 2022 tarihlerinde düzenlenen toplantıda bir araya gelmişler. Bu kapsamda Seyahat Acenteleri Birlikleri ve diğer paydaşlar arasında iş birliği ilişkilerinin tesis edilmesi, üye ve gözlemci ülkeler arasında kış ve golf turizmi alanında iş birliğinin geliştirilmesi, "Türk Devletlerinin En İyi Turizm Köyleri" girişimi ile Tabarruk Ziyareti ve Türk Dünyası Turizm Başkenti gibi program

ve projelere odaklanılması konuları ele alınmıştır (Akçapa, 2023, s. 484, Türk Devletleri Teşkilatı, 2022).

Türk Dünyası Turizm Başkenti projesi 2022 yılından başlayarak yürürlüğe konulmuş bir projedir. Türk dünyasında ilk olarak Özbekistan`ın Kokand kenti turizm başkenti olarak belirlenmiştir. 2023 yılında ise, Azerbaycan`ın Şamahı şehrinin turizm başkenti olarak seçilmesine karar verilmiştir (medeniyyet.az). Bu projenin temel amacı, seçilen bölgenin kalkınmasına fayda sağlamaktır. Proje kapsamında turizm başkenti olarak belirlenen bölgede yıl boyunca turizmle ilgili farklı ulusal ve uluslararası düzeyde etkinlikler düzenlenmektedir. Bu sayede yerel halkın kültür ve geleneklerinin, halk oyunlarının, el işlerinin ve yöresel yemeklerin turistlere tanıtılması hedeflenmektedir (turizmpress.com).

Tabarruk Ziyareti ise Özbekistan tarafının teklifi ile düzenlenen bir turizm projesidir. Kutsal yerlerin ziyaret edilmesi anlamına gelen Tabarruk Ziyareti, üye ülkelerde bulunan dini yapıları turistlere bir tur şeklinde sunmayı hedefleyen bir projedir (turangundemi.com). Bu proje, turistlere kutsal yerleri ziyaret etme fırsatı sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Gelecek dönemde tüm asil üyelerin katılacağı bu proje, günümüzde pilot proje olarak gerçekleştirilmektedir. Semerkant Zirvesi sırasında kabul edilen 2022-2026 TDT Stratejisi'nde yer alan Tabarruk Ziyaret projesinin uygulanması çerçevesinde, Türk Devletleri Teşkilatı'nın desteğiyle 2023 yılı Mart ayında Özbekistan'ın kutsal mekanlarına yönelik ilk grup turları düzenlenmiştir. Bu tura, üye ülkelerin turizm temsilcilerinden oluşan 500 kişi katılmıştır (tr.kabar.kg).

"Türk Devletlerinin En İyi Turizm Köyleri" projesi ise Azerbaycan tarafının teklifi üzerine kabul edilen bir projedir. Henüz hazırlık aşamasında olan bu projenin amacı Türk dünyasındaki turizm potansiyeline sahip köylerin kalkındırılmasına ve tanıtımına destek olmaktır. Her yıl belirlenecek olan bu köylerin turistik açıdan cazip hale getirilmesi için çeşitli çalışmaların yapılması hedeflenmektedir. Bu sayede, hem köyde yaşayan yerel halkın sosyal refahının artacağı hem de bölgenin gelişeceği öngörülmektedir (kgk.org.tr).

Yöntem

Bu çalışmada literatür taraması yapılmış ve ikincil veri kaynakları kullanılarak doküman analizi tekniği ile veriler incelenmiştir. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğinin sistematik olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Suğur, 2009). Doküman analizi beş aşamadan oluşur. İlk aşamada araştırmacı, araştırma amacına uygun dokümanlara nasıl ulaşacağını planlar. İkinci aşamada araştırmacı, ulaştığı dokümanların orijinal ve güvenilir olduğunu kontrol eder. Üçüncü aşamada araştırmacı, dokümanları okur ve anlamaya çalışır. Dördüncü aşama dokümanlardan elde edilen verilerin analiz edilmesi ve son aşama ise verinin kullanılmasıdır (Kurt, 2013).

Çalışma kapsamında geçerlilik ve güvenilirliğin sağlanması için incelenen dokümanların orijinalliği kontrol edilmiş ve sadece resmi bakanlıklar tarafından yayınlanan belgeler ve veriler analiz edilmiştir. İncelenen belgeler şu şekilde sıralanabilir; "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Uzmanlaşmış Turizm Endüstrisinin

Geliştirilmesi için Stratejik Yol Haritası" (azertag.az), "Kazakistan Cumhuriyeti Turizm Sektörünün Geliştirilmesine Yönelik 2019-2025 Devlet Programı" (primeminister.kz), "Kırgız Cumhuriyeti 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin Özeti" (gov.kg), "2022-2026 Yılı Yeni Özbekistan Kalkınma Stratejisi" (president.uz) ve "Türkiye Cumhuriyeti On birinci Kalkınma Planı" (sbb.gov.tr). Bu politika belgelerinin yanı sıra, ele alınan ülkelerin statistik verilerinin paylaşıldığı resmi siteler ve TDT'nin zirve bildirimleri ve faaliyet raporları incelenmiştir.

Veri toplama sürecinde yukarıda bahsi geçen belgeler derinlemesine incelenmiş ve ülkelerin turizme yönelik olan hedefleri, bu hedeflere ulaşma düzeyinin ne olduğu, turizm geliri ve turist sayısı gibi veriler ele alınarak kodlanmıştır. Toplanmış veriler tablolar halinde düzenlenmiş ve hedeflerle güncel durum arasında bir karşılaştırma yapılmıştır. Bu karşılaştırmalı analiz sonucunda elde edilen bulgular ışığında uygun öneriler sunulmuştur.

Bulgular

Bu çalışmada, Türk Devletleri Teşkilatı üyesi olan 5 ülkenin turizm politikaları ve stratejileri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu amaçla, ülkelerin ulusal turizm politika belgeleri, turizm istatistikleri, turizm potansiyelleri ve turizm hedefleri incelenmiştir. Ayrıca, ülkelerin birlikte yürüttüğü ortak turizm uygulamaları da değerlendirilmiştir. TDT kapsamında yürütülen çalışmalarda en fazla kültür ve köy turizmine önem verildiği, sürdürülebilirlik, ulaşım, kriz yönetimi vb. yetersiz alanların olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, ülkelerin turizm sektöründeki durumlarını, güçlü ve zayıf yönlerini, fırsatlarını ortaya koymaktadır. Bu şekilde, ülkelerin turizm alanında iş birliği yapma potansiyelleri ve gelişim olanakları belirlenmiştir. Elde edilen bulgular turizmin güncel durumu adlı başlıkta detaylı olarak ele alınmıştır. Tablolar şekilde sunulan bulgular sonuç kısmında değerlendirilmiş ve uygun öneriler sunulmuştur.

TDT Ülkelerinin Turizm Politikaları ve Turizmin Güncel Durumu

Turizm politikaları, bir ülkenin turizm sektörünü düzenlemek, teşvik etmek ve sürdürülebilir bir şekilde geliştirmek için belirlenen stratejiler ve yönergelerdir. Bir ülkenin turizm politikalarının oluşturulması ve uygulanması, turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerini optimize etmeyi amaçlar. Turizm politikaları, turizm sektörünün büyümesini teşvik ederek gelir ve istihdam sağlarken, turizm faaliyetlerinin çevresel ve kültürel kaynakları korumasını hedefler (Gövdeli, 2018).

Turizm politikalarının önemi, turizm sektörünün ekonomik büyüme ve kalkınma potansiyelini en üst düzeye çıkarmakla bağlantılıdır. Doğru bir politika çerçevesi oluşturmak, turizm faaliyetlerinin yerel ekonomiye olan katkısını artırabilir ve ülkenin dış ticaret dengesine olumlu etkilerde bulunabilir. Ayrıca, turizm politikaları, turizmin istihdam yaratma potansiyelinden yararlanarak sosyal kalkınmayı destekleyebilir ve yerel toplulukların refah düzeyini artırabilir (Eryılmaz, 2018).

Turizm politikalarının işleyişi, genellikle turizm sektörünün çeşitli paydaşları arasında istişare ve iş birliği sürecini içerir. Hükümetler, turizm sektörü temsilcileri, yerel topluluklar ve sivil toplum kuruluşları, turizm politikalarının geliştirilmesi ve

uygulanmasında aktif roller üstlenir. Bu paydaşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, sürdürülebilir bir turizm sektörünün oluşturulmasında kritik öneme sahiptir (Yaşar ve Çetinkaya, 2022).

TDT üye ülkeleri, turizm sektörünün önemli bir bileşeni olarak, turizm politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında ortak kararlar alırken aynı zamanda ulusal turizm politikalarını düzenlemektedirler. TDT üye ülkeleri, turizm alanında tecrübe ve bilgi paylaşımı yaparak en iyi uygulamaları belirlemeye ve birbirlerinin deneyimlerinden öğrenmeye odaklanırlar. Bu ulusal turizm politikaları, genellikle turizm sektörünün stratejik hedeflerini ve önceliklerini yansıtan belgelerdir (Can ve Emir, 2021). Ülkeler, turizm politikaları aracılığıyla turizm sektöründe istikrarlı bir büyüme sağlamayı, turist sayısını artırmayı, çeşitlendirilmiş turizm ürünleri ve deneyimler sunmayı, kaliteli turizm altyapısını geliştirmeyi ve sürdürülebilirlik ilkelerine uygun hareket etmeyi hedefler. Bu politikalar, turizm sektörünün tüm paydaşları tarafından desteklenir ve uygulanmasında iş birliği gerektirir. Ayrıca, TDT üye ülkeleri, ulusal turizm politikalarını oluştururken küresel turizm trendlerini ve uluslararası standartları göz önünde bulundururlar (Göral ve Tengilimoğlu, 2018).

Tablo 1. Türk Devletleri Teşkilatı ülkelerinin turizm politikaları

Ülke	Temel Hedefler
Azerbaycan	<ul style="list-style-type: none"> Turist akışını artırmak için vize uygulamalarının kolaylaştırılması Turizm gelirlerinin gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payının artırılması Teşvik programları ile turizme daha fazla yatırım yapılması Avrupa'nın önemli şehirlerine direkt uçuş sayısını 49'dan 100'e çıkarılması Turizm sektöründe 60 bin kişinin istihdam etmesine olanak sağlanması Sağlık turizmi kapsamında Naftalan sağlık tesislerinde ziyaretçi sayısının artırılması
Kazakistan	<ul style="list-style-type: none"> Turizm gelirlerinin 2025 yılına kadar gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payının en az %8 düzeyinde olması Yabancı turist sayısının 8 milyon turiste ulaşması Kazakistan'a vizesiz gidilebilecek ülke sayısının artırılması Uluslararası düzeyde turizm tanıtım faaliyetlerinin artırılması Teknik ve mesleki eğitim almış turizm personelinin yetiştirilmesi için devlet desteğinin artırılması Sağlık turizmi kapsamında uluslararası akreditasyona sahip tıbbi kuruluş sayısının artırılması
Kırgızistan	<ul style="list-style-type: none"> Alternatif turizm türlerinin ve çeşitli turistik ürünlerin geliştirilmesi Turist giriş vergisi uygulayarak ek gelir sağlamak Tanıtım faaliyetlerinin artırılması ve yeni turizm markasının oluşturulması Turistlere vizesiz seyahat edebilme imkanının sunulması Özellikle Çin ve uzak doğudan ülkeye turistlerin çekilmesi

	<ul style="list-style-type: none"> Turizme yönelik altyapı ve üstyapı uygulamalarının geliştirilmesi
Özbekistan	<ul style="list-style-type: none"> 2026 yılına kadar yabancı turist sayısının 9 milyon turiste ulaşması 2026 yılına kadar turizmde istihdam edilen insan sayısının 520.000'e ulaştırılması Navoi bölgesinde dini ve eko turizm potansiyelinin etkin kullanılması "Ebedi Şehir" tarihi kompleksini de içeren Semerkant turizm merkezinin kurulması Turizm gelirlerinde önemli ölçüde artışın olması "Aydar-Arnasoy" göl sisteminde ek turizm bölgeleri ve rekreasyon merkezlerinin oluşturulması
Türkiye	<ul style="list-style-type: none"> Yeni kaynak pazarların yaratılması yoluyla ziyaretçi sayısının artırılması Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı kurulması Turizm gelirin 65 milyara, Yabancı turist sayısının 67 milyona çıkarılması Harcama eğilimi yüksek ziyaretçilere ulaşılması yoluyla kişi başı harcamanın artırılması Sürdürülebilir turizm uygulamaları geliştirilmesi Turizm sektörünün paylaşım ekonomisinden daha etkin faydalanabilmesine yönelik düzenlemeler yapılması

Tablo 1`den anlaşıldığı üzere, TDT ülkelerinin hepsi ulusal düzeyde turizm politikaları oluşturmuştur. Tabloda derlenen politikalar ülkelerin turizme yönelik çeşitli hedeflerini kapsamaktadır. Tablo 1`de TDT ülkelerinin turizm politikalarındaki temel hedef gösterilmiştir. Bu tabloda gösterilen ülkelerin turizm politikaları ve temel hedefleri, turizm sektörünün geliştirilmesi ve büyütülmesi üzerine odaklanmaktadır. Her bir ülkenin kendi öncelikleri ve stratejileri doğrultusunda belirlenen hedefler, turizm gelirlerinin artırılması, yabancı turist sayısının artması, istihdamın teşvik edilmesi ve turizm potansiyelinin maksimum düzeyde kullanılması gibi amaçları içermektedir. Genel olarak, bu ülkeler ekonomik ve sosyal faktörleri gözetmektedir. Aynı zamanda, turizmin sürdürülebilirlik ilkelerine uygun şekilde yönetilmesi ve çeşitli turizm türlerinin geliştirilmesi de önemli hedefler arasında yer almaktadır. Belirlenen hedeflerden bazıları tamamıyla yerine getirilmiş, bazıları ise, COVID-19 ve diğer nedenler dolayısıyla gerçekleştirilememiştir. Örneğin, Özbekistan daha önce belirlediği turizm politikasını COVID-19 pandemisi nedeniyle askıya almış ve yeni bir politika geliştirmiştir. Tablo 2`de bugüne kadar ulaşılan veya 2023 yıl sonuna kadar ulaşılması muhtemel olan hedefler yer almaktadır.

Tablo 2. Türk Devletleri Teşkilatı ülkelerinin gerçekleşen turizm hedefleri

Ülke	Gerçekleşen Hedefler
Azerbaycan	<ul style="list-style-type: none"> Turist akışını artırmak için Gümrük kapılarında "Kolay Vize" uygulamasının yürütülmesi 2021 verilerine göre 53 bin kişi istihdam etmekte 2021 yılında 17 binden fazla kişi sağlık turizmi amacıyla ziyaret gerçekleştirmiş
Kazakistan	<ul style="list-style-type: none"> 2022 yılında yaklaşık 8 milyon turist sayısına ulaşılmış 2022 yılı verilerine göre, 79 ülkenin vatandaşları vizesiz Kazakistan'a gidebilir Ülke turizmini tanıtmak için birçok farklı ülkede tanıtım faaliyetleri yapılmakta
Kırgızistan	<ul style="list-style-type: none"> Alternatif turizm türlerinin ve çeşitli turistik ürünlerin geliştirilmesi için agroturizm, rekreasyon, kültürel-tarihi ve dağ turizmi gibi alanlarda çalışmalar yürütülmekte Tanıtım faaliyetlerinin artırılması için birçok farklı ülkede tanıtım faaliyetleri yapılmaktadır
Özbekistan	<ul style="list-style-type: none"> Navoi bölgesinde dini ve eko turizm potansiyelinin etkin kullanılması ile ilgili çalışmalar ve etkinlikler yapılmakta "Ebedi Şehir" tarihi kompleksini de içeren Semerkant merkezi kurulmuş
Türkiye	<ul style="list-style-type: none"> Yeni pazarlar olan Suudi Arabistan, Romanya, İsrail, Kazakistan ve Ürdün gibi ülkelerden gelen turist sayısı artmış 15 Temmuz 2019 tarihinde Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı kurulmuş 2022 verilerine göre, turizm geliri 46 milyar dolar, turist sayısı 51 milyon 2023 I çeyrek verilerine göre, gelir 8 milyar dolar, turist 8 milyon birlikte belirlenen hedefe ulaşılacaktır Sürdürülebilir turizm geliştirilmek için "Sürdürülebilir Turizm Programı" yürürlüğe girmiştir Turizm sektörünün paylaşım ekonomisinden daha etkin faydalanabilmesine yönelik düzenlemeler yapılmasıyla yıllık ortalama %20 artış yaşanmakta

Tablo 2'ye göre, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkiye gibi ülkeler turizm sektöründe önemli hedeflere odaklanmaktadır. Bu hedeflerin bazıları gerçekleştirilmiştir ve bu ülkeler turizm sektöründe gelişim göstermiştir. Fakat tüm hedeflere ulaşmak henüz mümkün olmamıştır. COVID-19 gibi küresel nedenler turizm sektörüne olumsuz etki etmiştir. Bu nedenle ülkeler politika belirlerken mutlaka risk ve kriz yönetimi konusunda da kararlar almalıdırlar. Bununla ilgili kararların alınması turizm hedeflerinin gerçekleştirilmesine olumlu katkılar sağlayabilir.

Tablo 3. Türk Devletleri Teşkilatı ülkelerinin turizm istatistiği (2022)

Ülkeler	Turist sayısı (milyon kişi)	Turizm geliri (\$)
Azerbaycan	1 602 600	1.200.000.000
Kazakistan	3 600 000	1.300.000.000
Kırgızistan	6 912 000	696.400.000
Özbekistan	5 200 000	1.750.000.000
Türkiye	51 387 513 000	46.284.907.000

Tablo 3, Türk Devletleri Teşkilatı üyesi ülkelerin 2022 yılında turizm sektöründeki performanslarını göstermektedir. Bu ülkelerin turizm sektöründe istedikleri hedeflere tam olarak ulaşamadıkları görülebilir. Tablodan elde edilen verilere göre, ülkeler arasında turist sayısı ve turizm geliri açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye hem turist sayısı hem de turizm geliri bakımından açık ara önde olan ülke olarak dikkat çekmektedir. Türkiye'nin 2022 yılında 51,4 milyon turist ağırlayarak 46,3 milyar dolarlık bir turizm geliri elde ettiği görülmektedir. Bu rakamlar, Türkiye'nin turizm sektöründe dünya çapında bir aktör olduğunu göstermektedir. Diğer ülkeler ise Türkiye'nin çok gerisinde kalmışlardır. Özellikle Orta Asya ülkeleri olan Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan, turizm geliri konusunda oldukça düşük seviyelerde kalmışlardır. Bu ülkelerin 2022 yılında sırasıyla 1,3 milyar dolar, 696,4 milyon dolar ve 1,75 milyar dolarlık bir turizm geliri elde ettikleri görülmektedir. Bu rakamlar, bu ülkelerin turizm potansiyellerini tam olarak değerlendiremediklerini ortaya koymaktadır. Azerbaycan ise turist sayısı bakımından en düşük performans gösteren ülke olmuştur. Azerbaycan'ın 2022 yılında sadece 1,6 milyon turist çekebildiği ve bunun da 1,2 milyar dolarlık bir turizm geliri sağladığı belirlenmiştir.

Sonuç

Turizm, dünya genelinde ekonomik büyümeyi teşvik eden ve kültürel etkileşimi artıran önemli bir sektördür. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler, turizmi kalkınma stratejilerinin merkezine yerleştirerek ekonomik çeşitlendirme, istihdam ve gelir artışı sağlamaktadır. TDT ülkeleri de bu bağlamda turizmin önemini kavramış ve turizm politikalarını ve stratejilerini geliştirerek büyük bir potansiyele sahip olduklarını fark etmiştir.

TDT ülkeleri, tarihi ve kültürel zenginlikleri, doğal güzellikleri, eşsiz coğrafyaları ve misafirperverlikleri ile turistlere cazip bir seyahat deneyimi sunmaktadır. Bu ülkelerdeki tarihi kalıntılar, arkeolojik siteler, mimari yapılar, müzeler ve doğal parklar, turizm açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Turistler, TDT ülkelerini ziyaret ederek farklı kültürleri deneyimleme, yerel el sanatlarına ve geleneklere tanıklık etme fırsatı bulurken, aynı zamanda bölgeye ekonomik katkıda bulunurlar.

Turizm, TDT ülkelerinin ekonomik büyümesine ve sürdürülebilir kalkınmasına da önemli bir katkı sağlamaktadır. Turistlerin harcamaları, yerel ekonomileri canlandırarak istihdam yaratma ve gelir artışı sağlama potansiyeline sahiptir. Turizm sektörü, oteller,

restoranlar, tur operatörleri, ulaşım şirketleri ve yerel hizmet sağlayıcıları gibi bir dizi sektörü destekleyerek ekonomik çeşitlendirme sağlar.

TDT üyesi ülkelerin turizm sektöründe istedikleri hedeflere tamamıyla ulaşmadığı görülmektedir. Bunun birkaç nedeni olabilmektedir. Öncelikle, bu ülkelerin turizm potansiyelini tam olarak keşfetmeleri ve turistik cazibe merkezlerini geliştirmeleri gerekmektedir. Turizm sektörünü teşvik etmek için daha fazla yatırım yapılması, turistlere sunulan hizmetlerin kalitesinin artırılması ve tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmesi önemlidir. Bunun yanı sıra, bu ülkelerin turizm sektöründe rekabetçi olmak için diğer ülkelerle kıyaslandığında bazı zorluklarla karşılaşabilecekleri unutulmamalıdır. Örneğin, daha az bilinen veya ulaşım altyapısı zayıf bölgelerde yer almaları veya turizm için gereken altyapı ve tesislerin eksikliği gibi faktörler, turistlerin tercihlerini etkileyebilir. Ayrıca, incelenen istatistiklerin zaman içinde değişebileceği ve bu ülkelerin turizm sektöründe ilerleme kaydedebileceklerine dair umut verici işaretler olduğu da unutulmamalıdır. Örneğin, Türkiye turizm gelirinde büyük bir artış yaşamış ve turist sayısını önemli ölçüde artırmıştır. Diğer Türk devletleri de bu başarı örneğinden yola çıkarak turizm sektöründe daha fazla gelişim gösterebilirler.

Türk Devletleri Teşkilatı ülkelerinin turizm sektöründe istedikleri hedeflere tam olarak ulaşmamış olmaları, turizm potansiyellerini daha iyi değerlendirmeleri ve geliştirmeleri gerektiğini göstermektedir. Ancak, turizm sektöründe yapılan yatırımlar ve geliştirme çalışmalarıyla, gelecekte bu ülkelerin turizm geliri ve turist sayısında daha olumlu bir ivme yakalayabilecekleri unutulmamalıdır.

TDT ülkelerinin turizm politikaları ve stratejileri, turizm potansiyellerini en iyi şekilde değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bu ülkeler, turizm altyapısını geliştirme, turizm ürünlerini çeşitlendirme, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri yürütme, sürdürülebilir turizm uygulamalarını benimseme gibi alanlarda çalışmalar yapmaktadır. Aynı zamanda, TDT ülkeleri arasındaki iş birliği ve turizm faaliyetlerinin koordinasyonu da önemli bir rol oynamaktadır. Bu sayede, bölgesel turizm potansiyeli maksimize edilerek, turistlerin bölgeyi keşfetmeleri teşvik edilmektedir.

Teşkilata üye olan ülkelerin turizm sektöründe yürüttükleri iş birliği analiz edildiğinde, önceliğin kültür turizmi ve inanç turizmi alanında olduğunu görmek mümkündür. Bu ülkelerin dini-tarihi zenginlikleri ve Türk halklarının kendi özgü kültürü göz önünde bulundurulurken bunun doğal bir sonuç olduğu söylenebilir. Fakat bu ülkelerin turizm potansiyeli yalnızca, kültür turizmi ile sınırlanmamakta, aynı zamanda, sağlık, kitle, doğa ve gastronomi gibi turizm türlerinin de gelişmesi için oldukça zengin imkanların olduğu bilinmektedir. Çimen (2018) yapmış olduğu çalışmada sağlık turizmi konusunu ele almış ve Türk dünyasında önemli bir gelişim potansiyeli olduğu sonucuna varmıştır. Aydoğdu ve Mızrak (2017) ise, Türkiye ve Azerbaycan'ın mutfak kültürü üzerine bir çalışma yapmış ve bunun turistik açıdan oldukça büyük öneme sahip olduğunu vurgulamışlar. Sonuçlar, mutfak kültürünün Azerbaycan ve Türkiye'nin turizm sektörü için büyük bir potansiyel taşıdığını göstermektedir. Tuna vd. (2022) yaptığı çalışma da bu sonuçları destekleyen niteliktedir.

Doküman analizleri sonucunda gelecekte TDT çatısı altında turizm alanında yürütülecek olan çalışmalarda özellikle sağlık ve gastronomi turizmine önem verilmesi

gerektiği ortaya çıkmıştır. Bu turizm türlerinin geliştirilmesi, hem ekonomik kalkınmaya katkı sağlayacak hem de Türk dünyasının zengin mutfak kültürünün uluslararası düzeyde tanıtılmasına olanak sağlayacaktır. Türk dünyasının sunduğu termal kaynaklar, doğal iyileştirme yöntemleri ve modern sağlık tesisleri, sağlık turizmi potansiyelini artırmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalar (Yareli ve Kara, 2012; Talibov, 2015; Turganbayeva, Gündoğdu ve Çılgınoğlu, 2020), sağlık turizminin Türk dünyası ülkeleri arasında iş birliğini teşvik edebileceği ve bölgeye turist akışını artırabileceği gibi ekonomik kazançlar sağlayabileceğini göstermektedir. Aynı zamanda Türk dünyası ülkelerinin zengin mutfak kültürü, farklı lezzetler ve geleneksel pişirme teknikleriyle gastronomi turizmi için büyük bir potansiyele sahiptir. Bu alanda yapılacak çalışmalar, gastronomi turizminin Türk dünyasındaki restoranlar, mutfak okulları, gıda festivalleri ve gastronomi rotaları gibi altyapıyı geliştirebileceği ve turistlerin bölgeyi ziyaret etmelerini teşvik edebileceği şeklinde bir etki yaratabilir.

TDT ülkelerinin turizm alanında yaptıkları çalışmalar incelendiğinde dikkat çeken hususlardan birisi de sürdürülebilirlik kavramı ile ilgilidir. Turizm sektörü, doğal ve kültürel kaynakları korumak, yerel toplulukları desteklemek ve gelecek nesillere güzellikleri aktarmak için sürdürülebilirlik ilkesine dayanmalıdır. Ancak, TDT zirve toplantıları bildireleri incelendiğinde bu ilkeye dair maddelerin olmadığı veya yetersizliği görülmüştür. Türk Dünyası Teşkilatı ülkeleri, turizm sektöründe sürdürülebilirlik ve çevre uygulamaları konusunda henüz yeterli adımları atmamıştır. Sürdürülebilirlik, günümüz dünyasında turizm sektöründe büyük öneme sahip bir kavramdır ve çevresel, ekonomik ve sosyal faktörleri içerir. Sürdürülebilir turizm politikalarının ve çevre uygulamalarının önemi büyüktür. Doğal güzellikleri, biyoçeşitliliği ve tarihi mirası korumak, gelecek nesillere aktarmak ve turizm faaliyetlerinin uzun vadede devam etmesini sağlamak için gerekli adımların atılması gerekmektedir. Aynı zamanda sürdürülebilir turizm, yerel ekonomiyi destekler ve yerel halka istihdam ve gelir sağlar. Turistlerin çevreye duyarlılığını artırmak ve yerel kültürleri deneyimlemelerini teşvik etmek, sürdürülebilir turizmin bir diğer önemli yönüdür.

TDT, turizm sektöründe sürdürülebilirlik ve çevre uygulamaları konusunda daha fazla çaba sarf etmelidir. Yerel yönetimler, turizm işletmeleri ve sivil toplum kuruluşları iş birliği içinde çalışarak çevresel etkileri azaltacak politikalar geliştirmeli ve uygulamalıdır. Eğitim ve farkındalık çalışmalarıyla turistlerin çevreye duyarlı olmaları teşvik edilmeli ve yerel halkın da turizm faaliyetlerinden adil bir şekilde yararlanması sağlanmalıdır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, TDT turizm konusunda oldukça önemli çalışmalara imza atmıştır. Bu turizm politikaları ve stratejileri, bölgesel iş birliğini teşvik eden ve turizm sektörünün gelişimine katkı sağlayan önemli adımlar içermektedir. Üye ülkelerin iş birliği halinde çalışmalar yürütmesi, tüm bu ülkelerin turizm alanında paralel şekilde gelişmesine olanak sağlamaktadır. Ancak, TDT ülkelerinin turizm politikaları ve stratejilerinde bazı eksiklikler ve da gözlemlenmektedir. Bu eksiklikleri ve zorlukları tamamlamak için aşağıdaki öneriler doğrultusunda politikalar hazırlanabilir:

- Sürdürülebilir Turizm Politikaları: TDT ülkeleri, sürdürülebilir turizm politikalarını benimsemeli ve uygulamalıdır. Doğal ve kültürel kaynakların korunması, çevre dostu uygulamaların teşvik edilmesi, yerel toplulukların turizm faaliyetlerinden adil şekilde faydalanması gibi sürdürülebilirlik prensipleri öncelikli olarak ele alınmalıdır.

- Turizm Altyapısının Geliştirilmesi: TDT ülkeleri, turizm altyapısının geliştirilmesi için yatırımlar yapmalıdır. Ulaşım ağları, konaklama tesisleri, turistik tesisler ve diğer turizm hizmetleri uluslararası standartlara uygun hale getirilmelidir. Ayrıca, turistlerin rahatlıkla ulaşabileceği ve güvenli bir şekilde seyahat edebileceği ulaşım bağlantılarına önem verilmelidir.

- Turizm Araştırmaları ve Veri Analizi: TDT ülkeleri, turizm sektöründeki gelişmeleri takip etmek için düzenli olarak turizm araştırmaları yapmalı ve veri analizi yapmalıdır. Bu, turizm politikalarının ve stratejilerinin daha etkili bir şekilde planlanmasını sağlayacak ve turizm performansının izlenmesine yardımcı olacaktır.

- Turizm Çeşitlendirmesi: TDT ülkeleri, turizm ürünlerini ve deneyimlerini çeşitlendirmeye odaklanmalıdır. Farklı türlerde turizm faaliyetlerini teşvik etmek, turistlerin çeşitli ilgi alanlarına hitap etmek ve destinasyonların yıl boyunca turist çekme potansiyelini artırmak için önemlidir.

- İnovasyon ve Teknoloji: TDT ülkeleri, turizm sektöründe inovasyonu ve teknolojiyi benimsemelidir. Yeni teknolojiler, turizm deneyimlerini geliştirmek, turistlerin bilgiye erişimini kolaylaştırmak, online rezervasyon ve ödeme sistemleri gibi konularda önemli avantajlar sağlayabilir. Aynı zamanda, dijitalleşme ve yapay zeka gibi trendleri takip etmek, turizm işletmelerinin verimliliğini artırmak için fırsatlar sunabilir.

- Yerel Ekonomik Kalkınma: TDT ülkeleri, turizm faaliyetlerinin yerel ekonomik kalkınmayı desteklemesini sağlamalıdır. Yerel üreticileri, el sanatları üreticilerini ve küçük işletmeleri desteklemek için turizm sektörüyle entegrasyonu teşvik etmelidir. Bu, yerel halkın turizm gelirlerinden adil bir şekilde faydalanmasını sağlayacak ve yerel ekonomiyi güçlendirecektir.

- İş birliği ve Paydaş Katılımı: TDT ülkeleri, turizm politikalarını oluştururken ve uygularken yerel topluluklar, sivil toplum örgütleri, özel sektör ve akademik kurumlar gibi paydaşları dahil etmelidir. Katılımcı bir yaklaşım benimsemek, turizm projelerinin daha iyi planlanması, sürdürülebilirlik ilkelerinin benimsenmesi ve çatışmaların azaltılması için önemlidir. İş birliği ve paydaş katılımıyla, daha kapsayıcı ve sürdürülebilir turizm politikaları geliştirilebilir.

- Kriz Yönetimi ve Risk Analizi: TDT ülkeleri, kriz yönetimi ve risk analizi konularında hazırlıklı olmalıdır. Turizm sektörü, doğal afetler, salgın hastalıklar, siyasi istikrarsızlık gibi risklere maruz kalabilir. Bu nedenle, acil durum planlarının oluşturulması, iletişim ağlarının kurulması ve kriz durumlarında etkili müdahale yeteneklerinin geliştirilmesi önemlidir.

Kaynakça

- Akçapa, M. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı'nın tarihsel gelişimi: Teşkilatın dünü, bugünü ve yarını. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(34), s. 473-491.
- Akgün, S. (2023). Uluslararası hukukta tanınma kavramı çerçevesinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türk Devletleri Teşkilatı ilişkisi. *Sakarya Üniversitesi Türk Akademi Dergisi*, 2(1), 48-60.
- Alyılmaz, C. (2013). Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin bölge ülkeleri açısından önemi. *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*, 3(14), s. 55-63.
- Aydoğdu, A. & Mızrak, M. (2017). Azerbaycan ve Türkiye mutfak kültürünün tarihi birlikteliği ve mevcut durumunun belirlenmesi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), s. 15-25.
- Koçer, F. Ş. & Gökten, K. (2021). Avrasya Ekonomik Birliği: Oluşum, potansiyel ve sınırlılıklar. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(4), 1468-1485.
- Baki, P. M. (2014). Avrasya'da bölgesel işbirliği sürecinden işbirliği mekanizmasına: Türk Konseyi. *Bilge Strateji Dergisi*, 6(11), s. 133-162.
- Can, İ. İ. & Emir, O. (2021). Beş yıllık kalkınma planları kapsamında kitle turizmüne ve alternatif turizme bakışın değerlendirilmesi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(1), s. 125-155.
- Çimen, H. (2018). Türk dünyasında sağlık turizmi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 40, s. 101-110.
- Demir, Y. & Terzi, N. (2020). Modern devletin gelişimi: Küreselleşme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12(22), s. 1-11.
- Direkci, B., Şimşek, B. & Akbulut, S. (2022). Türk Devletleri Teşkilatı ülkelerinin salgın sürecinde eğitimde yaşadıkları sorunlar ve ana dili eğitimine yansımaları. *Selçuk Türkiyat Dergisi*, 56, s. 219-238.
- Erkiner, H. H., & Eray, İ. (2022). Uluslararası hukuk bakımından bir uluslararası örgüt olarak Türk Devletleri Teşkilatı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, s. 217-250.
- Erol, M. S. & Çelik, K. E. (2017). Türk dünyasında işbirliği denemesi: Türk Keneşi ve Kazakistan. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 17(2), s. 15-32.
- Eryılmaz, B. (2018). *Turizmde politika ve stratejiler*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Gök, A. (2022). Türk Devletleri Teşkilatı ve Dağlık Karabağ zaferinin yarattığı fırsatlar. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 109-145.
- Gökçelik, Ş. B. (2021). Türk Konseyi'nden Türk Devletleri Teşkilatı'na. *Avrasya İncelemeleri Merkezi*, 59, s. 1-4.
- Göral, R. & Tengilimoğlu, E. (2018). Türk dünyası destinasyonlarının turizm sektörü etkinliğinin karşılaştırılması. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), s. 230-241.
- Gövdeli, T. (2018). Türkiye'de turizm, ihracat ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), s. 571-586.
- Hasanlı, C. P. (2005). *SSCB-Türkiye: Soğuk savaşın deneme alanı*. Bakü: Adiloğlu Yayınevi.
- Karadağ, D. & Savaşkan, Y. (2018). Türk dünyası kültür başkenti projesinin Türkiye turizmüne etkileri. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(2), s. 71-78.

- Kaygusuz, Y. (2020). Kuruluşunun 10.yılında Türk Konseyi'nin Türkiye ile diğer üye ülkeler arasındaki ticarete etkileri. *Tesam Akademi Dergisi*, 8(1), s. 199-236.
- Kocaman, M. (2022). Tarihi İstanbul zirvesi: Türk Konseyi'nden Türk Devletleri Teşkilatı'na. *KRİTER Siyasal, Toplum ve Ekonomik Dergisi*, 6(66).
- Kurt, A. A. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset.
- Mert, O. (2015). Türk Konseyi (Keneşi) Türk üniversiteler birliği ve Türk üniversiteler birliği 1. genel kurulu. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 53, s. 273-290.
- Mert, O. (2015). Türk Konseyi Türk üniversiteler birliği ve Türk üniversiteler birliği I. genel kurulu. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 53, s. 273-290.
- Heper, F. Ö. (2022). Covid-19 salgınının dünya turizm hareketleri ve turist tercihlerinde meydana getirdiği değişimlere genel bir bakış. *Turizm ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 2(1), 1-18.
- Saraç, Ö., Koçoğlu, C. M., Oktay, K. & Batman, O. (2023). Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının bağımsız Türk dünyası devletlerini turizm destinasyonu olarak algılama düzeyleri. *Sosyoekonomi Dergisi*, 31(58), 365-385.
- Sancar, M. F., Kınır S. & Sayalın, M. (2015). Orta Asya Türk Devletleri ile Türkiye arasındaki turizm potansiyeli ve ekonomi açısından incelenmesi. *Avrasya Ekonomisi Uluslararası Konferansı*, s. 291-297.
- Suğur, N. (2009). *Sosyolojide araştırma yöntem ve teknikleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset.
- Şükürov, K. (1997). *16-20. yüzyıllarda Türk halkları: Sayı dinamikleri*. Bakü: Azerbaycan Devlet Kitapları Odası.
- Talıbov, S. A. (2015). Lankaran-Astara ekonomik-coğrafi bölgesinin eğlence-turizm kaynaklarının medikal-sağlık turizminde kullanılma imkanları. *Doğa Bilimleri Dergisi*, 1, s. 157-164.
- Tokmak, C. (2023). Turizm politikalarının sürdürülebilir turizm ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmesi (Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılında 41 yıllık turizm politikaları). *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 22, 738-752.
- Tuna, M., Özyurt, B., Dülger, A. S., Türkmen, F. & Uyanık, N. (2022). Türk dünyasında turizmin ülkeler arası iş birliği temelli geliştirilmesine yönelik nitel bir araştırma. *Bilig*, 100, s. 137-176.
- Turganbayeva, N., Gündoğdu, İ. & Çılgınoğlu, H. (2020). Kırgızistan sağlık turizmi kapsamında at sütü tedavisine alternatif olarak eşek sütünün kullanımı ve önemi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(1), s. 38-50.
- Türk Devletleri Teşkilatı. (2013). *Türk dili konuşan ülkeler işbirliği konseyi üçüncü zirve bildirisi*. https://www.turkicstates.org/assets/pdf/temel_belgeler/3-zirve-bildirisi-10-tr.pdf
- Türk Devletleri Teşkilatı. (2014). *Türk dili konuşan ülkeler işbirliği konseyi dördüncü zirve bildirisi*. https://www.turkicstates.org/assets/pdf/temel_belgeler/4-zirve-bidirisi-11-tr.pdf
- Türk Devletleri Teşkilatı. (2015). *Faaliyet Raporu*. [Türk Konseyi 2015 Faaliyet Raporu | Türk Devletleri Teşkilatı \(turkicstates.org\)](https://www.turkicstates.org)
- Türk Devletleri Teşkilatı. (2017). *Faaliyet Raporu*. https://www.turkicstates.org/tr/yayinlar/turk-konseyi-2017-faaliyet-raporu_8

- Türk Devletleri Teşkilatı. (2018). *Faaliyet Raporu*. [turk-konseyi-dort-yillik-faaliyet-raporu-2014-2018-1667-11.pdf](https://www.turkicstates.org/turk-konseyi-dort-yillik-faaliyet-raporu-2014-2018-1667-11.pdf) (turkicstates.org)
- Türk Devletleri Teşkilatı. (2022). *Türk devletleri teşkilatı dokuzuncu zirvesi Semerkant bildirisi*. https://www.turkicstates.org/assets/pdf/temel_belgeler/9-zirve-bildirisi-16-tr.pdf
- Türk, F. (2010). Türkiye-Türkmenistan ilişkileri 1990-2010. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(2), s. 57-64.
- Yareli, A. B. & Kara, T. (2012). Turkish states' new field of attack: Health tourism. *International Conference on Eurasian Economies*. Beykent University. Almaty.
- Yıldız, Z. (2011). Turizmin sektörünün gelişimi ve istihdam üzerindeki etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(5), 54-71.
- Yaşar, İ. & Çetinkaya, Ç. (2022). Turizmde popüler ülkelerin turizm politikaları ve analizi. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(3), s. 1018-1036.
- Yüce, M. (2022a). Türk Devletleri Teşkilatına üye ülkeler arasında ikili ilişkilere bakış. *Kriter Dergisi*, 7(73).
- Yüce, M. (2022b). Türkiye'nin Türk Devletleri Teşkilatı üyeleriyle ikili ilişkileri. *SETA Dergisi*, s. 7-34.
- Yücel, F. (2014, Haziran). Türk devletleri stratejik iktisadi birliği olarak olası Türkistan iktisadi birliği sürecine yönelik GZTF analizi. *I. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu*. Niğde Üniversitesi. Niğde.
- Zorlu, K. (2018). Türk dünyasında turizm işbirliğinin geliştirilmesine yönelik bir araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(1), s. 182-199.

İnternet kaynakları

- Erişim tarihi: 03.04.2023, https://www.turkicstates.org/tr/haberler/tdt-sekretaryasi-dijital-ipek-yolu-trans-hazar-fiber-optik-projesine-iliskin-bir-toplantı-duzenledi_2881
- Erişim tarihi: 27.05.2023, [Azerbaycan'ın Şamahu Kenti 2023 yılı Türk Dünyası Turizm Başkenti Seçildi - Turizm Gazetesi](https://www.turizm.com.tr/haberler/azerbaycan-in-samahu-kenti-2023-yili-turk-dunyasi-turizm-baskenti-sechildi-turizm-gazetesi) (turizm.com.tr)
- Erişim tarihi: 27.05.2023, <https://www.deik.org.tr/uploads/turk-kenesi-modern-ipekyolu-compressed.pdf>
- Erişim tarihi: 27.05.2023, [Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde Tabarruk Ziyaret Turlarının ilki düzenlendi](https://www.kabar.kg/turk-devletleri-teşkilatı-bünyesinde-tabarruk-ziyaret-turlarının-ilki-duzenlendi) (kabar.kg)
- Erişim tarihi: 27.05.2023, [Türk Devletleri Örgütü - Küresel Gazeteciler Konseyi Resmi Web Sitesi](https://www.kgk.org.tr/turk-devletleri-orgutu-kuresel-gazeteciler-konseyi-resmi-web-sitesi) (kgk.org.tr)
- Erişim tarihi: 27.05.2023, [Şamaxı gələn il "Türk Dünyasının Turizm Paytaxtı" olacaq](https://www.medeniyyet.az/samaxi-gelen-il-turk-dunyasinin-turizm-paytaxti-olacaq) (medeniyyet.az)
- Erişim tarihi: 27.05.2023, [Özbekistan Türk Devletler Teşkilatı Çalışma Formuna Ev Sahipliği Yapacak - Özbekistan - Turan Gündemi](https://www.turangundemi.com/ozbekistan-turk-devletler-teşkilatı-çalışma-formuna-ev-sahipliği-yapacak-özbekistan-turan-gündemi) (turangundemi.com)
- Erişim tarihi: 27.05.2023, [Türk Keneşi Turizm İşbirliği Çalışma Grubu İstanbul'da Toplandı. | Haberler | Türk Devletleri Teşkilatı](https://www.turkicstates.org/turk-kenesi-turizm-isbirligi-çalışma-grubu-istanbul-da-toplandı-|haberler) (turkicstates.org)

- Erişim tarihi: 27.05.2023, [Azərbaycan Respublikasının Dövlət Turizm Agentliyi - Türk Dövlətləri Təşkilatının Turizm üzrə İşçi Orupu Şamaxıda toplanıb \(tourism.gov.az\)](#)
- Erişim tarihi: 27.05.2023, [TÜRK KONSEYİ \(Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi \) / T.C. Dışişleri Bakanlığı \(mfa.gov.tr\)](#)
- Erişim tarihi: 27.05.2023, [Basın Odası | İPEKYOLU \(modernsilkroadtour.com\)](#)
- Erişim tarihi: 27.05.2023, [Modern İpek Yolu ortak turu başlıyor \(aa.com.tr\)](#)
- Erişim tarihi: 27.05.2023, [ҚР туризм саласын дамытудың 2019-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы - Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің ресми ақпараттық ресурсы \(primeminister.kz\)](#)
- Erişim tarihi: 27.05.2023, [Туруктуу өнүгүүнүн максаттары | Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинети \(www.gov.kg\)](#)
- Erişim tarihi: 27.05.2023, [2022 — 2026 YILLARGA MO'LJALLANGAN YANGI O'ZBEKISTONNING TARAQOIYOT STRATEGIYASI \(president.uz\)](#)
- Erişim tarihi: 28.05.2023, [Turizm sənayesinin inkişafına dair strateji yol xəritəsi.pdf \(azertag.az\)](#)
- Erişim tarihi: 28.05.2023, [On Birinci Kalkınma Planı-2019-2023.pdf \(sbb.gov.tr\)](#)